

**Ministerieel besluit tot voorlopige aanduiding van de ankerplaats
“Voormalige Schootsheide tussen Elen en Opoeteren en de Bosbeekvallei” te
Maaseik en Dilsen-Stokkem**

DE VLAAMSE MINISTER VAN BESTUURSZAKEN, BINNENLANDS BESTUUR,
INBURGERING, TOERISME EN VLAAMSE RAND,

Gelet op het decreet van 16 april 1996 betreffende de landschapszorg, gewijzigd bij de decreten van 21 oktober 1997, 18 mei 1999, 8 december 2000, 21 december 2001, 19 juli 2002, 13 februari 2004, 10 maart 2006, 16 juni 2006 en 27 maart 2009;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 13 juli 2009 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, gewijzigd bij besluiten van 24 juli 2009, 4 december 2009, 6 juli 2010, 7 juli 2010, 24 september 2010, 19 november 2010, 13 mei 2011, 10 juni 2011, 9 september 2011 en 14 oktober 2011;

BESLUIT:

Artikel 1. “Voormalige Schootsheide tussen Elen en Opoeteren en de Bosbeekvallei” te Maaseik en Dilsen-Stokkem wordt voorlopig aangeduid als ankerplaats overeenkomstig de bepalingen van het decreet van 16 april 1996 betreffende de landschapszorg, gewijzigd bij de decreten van 21 oktober 1997, 18 mei 1999, 8 december 2000, 21 december 2001, 19 juli 2002, 13 februari 2004, 10 maart 2006, 16 juni 2006 en 27 maart 2009.

Art. 2. § 1. Het algemeen belang dat de aanduiding verantwoordt, wordt door het gezamenlijk voorkomen en de onderlinge samenhang van de volgende intrinsieke waarden gemotiveerd:

1° natuurwetenschappelijke waarde:

De omgeving is in geologisch en geomorfologisch opzicht als het ware een logboek van de afzettingen in de ondergrond en van de kenmerkende reliëfeenheden. Er zijn drie belangrijke geologische eenheden: het Kempisch Plateau, de Maasvlakte en de vallei van de Bosbeek. Het Kempisch Plateau ligt ca. 30-40m hoger dan de vallei en loopt in het noordoosten uit in een smal interfluvium. In dit interfluvium zijn twee breuken zichtbaar als gevolg van tektonische verzakkingen. De feldbissbreuk

(Warre) is het meest opvallend door het grote hoogteverschil en het verschil in landgebruik op het onderste en bovenste niveau. De Heerlerheidebreuk ligt iets westelijker en is eveneens als hoogteverschil zichtbaar. In de buurt liggen enkele groeves waar het oa. het zand van Waubach als enige plek in Vlaanderen dagzoomt (typelocaliteit van het parastratotype).

De invloed van de Maas op de vorming van de steilrand is zichtbaar door de meanderbocht van het Bergerven. In de groeve van het Bergerven komt het grind (plaatselijk) aan de oppervlakte.

De vele kleinere hoogteverschillen tussen de lagere terrassen (Eisden-Lanklaar en Mechelen-aan-de-Maas) zijn hier en daar zichtbaar. In het gehele gebied, zowel op het Kempisch Plateau als op de lagere terrassen, zijn dekzanden afgezet. Tegen de plateaurand zijn de dekzandformaties uitgesproken in de omgeving van de Vossenbergrand te Dilsen (typelocaliteit voor de Formatie van Dilsen). Op de laagterrassen zijn zij lokaal verwaaid tot (parabool)duinen die vastgelegd zijn met naaldhout. Op het terras van Mechelen-aan-de-Maas is de invloed van de Maas nog zichtbaar op de vorming van het landschap a.d.h.v. verschillende brede en smalle depressies. De Broeken vormt een duidelijk relict van een dergelijke Maasmeander.

Het uitgesproken reliëf en talrijke gradiënten zijn de basis voor een gediversifieerd gebied, waarvan de landschappelijke verscheidenheid ook een hoge ecologische waarde bezit en verdere potentie heeft tot ontwikkeling. Met name de overgangen tussen het plateau en de vallei(en), in het bijzonder de Bosbeekvallei, die diep is ingesneden in het Kempens plateau met aan de zuidzijde van de vallei een steile helling, bieden kansen voor de ontwikkeling van diverse vegetatietypes en het behoud van divers hakhout. Een bijzonderheid op botanisch vlak zijn de (voormalige) wateringen waar bijzondere floragradienten zijn ontstaan door het zaaigoed en de met het water aangevoerde zaden. Door de bewatering met kalkrijk water, ontstond een centrale kalkflora en naar de periferie toe zure vegetatie. Bovendien kennen de wateringen een bijzonder microreliëf door de vele kleine grachtjes.

2° historische waarde:

De cultuurhistorische ontwikkelingen hebben geleid tot een lappenpatroon van afwisselend groot- en kleinschalig grondgebruik. Grotendeels binnen de grenzen van de voorheen ruimtelijk homogene Schootsheide bleven verschillende ontginningslandschappen bewaard en kunnen de verschillende ontginningspatronen en -stadia in het landschap afgelezen worden. De elementen van bouwkundig en infrastructureel erfgoed zijn daarmee nauw verbonden. Ook het patroon van de landwegen hangt met de ontginningsgeschiedenis samen.

Nabij de dorpen, in de beekvallei van de Bosbeek en op de Warre waren de eerste ontgonnen gronden (toponiem "kamp"). De overige oppervlakte bestond uit uitgestrekte heidevelden en in de omgeving van Sipernau enkele boscomplexen. Deze heide werd vanaf het begin van de 19de eeuw opgedeeld onder de omliggende dorpen waarna er werk gemaakt werd van de ontginning van deze gronden. De gronden op het Kempisch Plateau werden aanvankelijk bebost met naaldhout, waarvoor een rechtlijnig ontginningspatroon werd aangelegd. Her en der werden bijkomend percelen ontgonnen voor akkerbouw (en weiland) en in deze periode werd ook het Rubensgoed aangelegd. De overige gronden, veelal in de Maasvlakte gelegen, werden rond het midden van de 19de eeuw, onder impuls van de Zuid-Willemsvaart, ontgonnen als wateringen. Voor deze wateringen werd een

bevoeiingssysteem, perceelsstructuur, wegen, etc. aangelegd die nu grotendeels het uitzicht van het landschap bepalen. Aansluitend hieraan werden enkele bouwkundige elementen toegevoegd, die tot deze ontginningen hoorden. Zo zijn er enkele hooischuren waarin het hooi van de wateringen werd opgeslagen. Ook is het Luikerhuis op de Heide in deze periode gebouwd, hier woonde de dijkmeester van de wateringen.

Het kasteel van Sipernau is één van de vroegste gebouwen binnen de ankerplaats. Het gaat terug tot de 8ste eeuw. Een dreef leidt naar een centraal rechthoekig plein met op het einde het 18de eeuwse kasteel met naastgelegen neoromaanse kapel. Aan weerszijden van het plein liggen dienstgebouwen en een hoeve. 3/4de van de vijvers van de oorspronkelijk volledige omgrachting zijn nog aanwezig. De invloed van het kasteel op zijn omgeving is duidelijk zichtbaar, de bossen zijn grotendeels verdwenen maar de rechte drevenstructuur bleef bewaard.

Ander belangrijk bouwkundig erfgoed zijn de molens op de Bosbeek: de Houbenmolen, de Volmolen, de Leverenmolen en de Kleeskesmolen.

Er zijn enkele elementen klein bouwkundig erfgoed zoals de Kapel van de Weerstand en enkele herinneringsmonumentjes ter nagedachtenis van slachtoffers van WOII die in of nabij het bos op het Kempisch Plateau om het leven kwamen.

De Zuid-Willemsvaart werd aangelegd in het eerste kwart van de 19de eeuw. Het tracé is grotendeels oorspronkelijk, hoewel in het noorden in 1930 een rechttrekking werd gerealiseerd. Het Eilandje is een relict van deze rechttrekking, om dit eiland te bereiken is er een betonnen passerelle aangelegd. Langs het kanaal liggen een tweetal bunkers aangelegd in de periode 1935-1937.

De spoorlijn As-Maaseik werd voornamelijk aangelegd (jaren 1870) voor het vervoer van erts uit de Limburgse mijnen. Sinds 1979 is de lijn stopgezet en nu is ze in gebruik als fietspad.

3° esthetische waarde:

In zijn geheel benadert het gebied een compartimentenlandschap. Gesloten naaldhoutcomplexen of populierenaanplantingen variëren met uitgestrekte landschappen van weiden en akkers, waarin een scala van lineaire en vlakvormige landschapselementen aanwezig is. Op sommige plaatsen zorgt de omzoming van percelen met transparante houtkanten of populieren tot een coulissenlandschap. Elders vormen dichte houtkanten of -wallen, historisch stabiele bosjes en struwelen een landschap dat geborgenheid uitstraalt, overgaand naar open gedeelten met slechts verspreide opgaande begroeiingen. Bomenrijen langs de jaagpaden accentueren de Zuid-Willemsvaart in het landschap.

De steilrand van het Kempisch Plateau en de verschillende droge dalen zorgen voor een hoge belevingswaarde. Het reliëf is er heuvelachtig en het overwegend gesloten beboste landschap contrasteert met het overwegend open landschap in de Maasvlakte.

4° sociaal-culturele waarde:

De aanwezigheid van de heide en de ontginning hiervan voor de wateringen neemt in de geschiedenis van de streek een bijzondere plaats in. De diversiteit aan relicten

(grachten, wegen, gebouwen) die hiermee samenhangen zorgen ervoor dat, hoewel niet langer functioneel, het verhaal van de wateringen nog wel intact blijft.

Voor de omgevende dorpen heeft de kapel van de Weerstand, aan de rand van het Gemeentebos Schootsheide, nog een bijzondere betekenis (bakenfunctie, bijeenkomsten, etc.).

5° ruimtelijk-structurerende waarde:

De vormingsgeschiedenis door de Maas, de aanleg van de Zuid-Willemsvaart en de noordoostgerichte Zanderbeek met zijn zijtakken vloeien hier samen in de opbouw en organisatie van het landschap. Het meest structurerend zijn de steilranden, zowel die naar de Maasvlakte als die van de Bosbeek. Het bekenstelsel is één van de weinige die nog een open verbinding heeft tussen Maaslandse Kempen en alluviale vlakte.

§ 2. De landschapskenmerken die typisch zijn voor de ankerplaats, met inbegrip van de ruimtelijke kenmerken die eigen zijn aan de waarden zijn de volgende:

1° Het Kempisch Plateau

- a) Hoofdterras van de Maas, opgebouwd uit het Grind van Zutendaal;
 - 1) Hoogte tov. Maasvallei 30-40m;
 - 2) Licht golvend reliëf als gevolg van dekzand.
- b) Overwegend bebost en gesloten landschap:
 - 1) Naaldhoutbossen (uit het midden van de 19de eeuw) met relictten van historisch cultuurland, historisch bos en lineaire relictten (houtwallen);
 - 2) Planmatige aanleg, veelal orthogonaal of trigonaal (gemeente Rotem) percelerings- en wegenpatroon.
- c) Gekend archeologisch erfgoed:
 - 1) Verschillende vindplaatsen uit de steentijd, zowel jagers-verzamelaars als neolithicum. De jagers-verzamelaars-sites zijn waarschijnlijk gericht op de steilrand.
 - 2) Merovingische begraving, gerelateerd aan de flank naar de Maas- en eventueel Bosbeekvallei.
 - 3) Ijzertijdsporen en -vondsten net ten zuiden van de ankerplaats.
- d) Lange rechte wegen en paden die de perceelsstructuur volgen.

2° Steilrand

- a) Erosieve oostelijke steilrand met halfronde meanderbocht van Bergerven en noordelijke (iets flauwere) steilrand tegen Bosbeekvallei:
 - 1) Grillig reliëf en aanzienlijke hoogteverschillen (30-40m);
 - 2) Geologische ontsluitingen, dagzomende tertiaire zanden in de steil- of valleiwand: Zand van de Molen van Gruitrode (Fm. van Diest), Zand van Dorperberg (Fm. van Kasterlee), Zand van Waubach (Kiezeloölietfm.);
 - 3) Ingesneden droge valleien met afzetting van colluvium langs de steilranden;
 - 4) Dekzand (weinig uitgesproken);
 - 5) Gave gradiënten naar de Bosmolen (ter hoogte van de Volmolen) en naar het Bergerven.
- b) Groeves en ontsluitingen van Tertiaire en Quartaire afzettingen:

- 1) Zandgroeve van Berg met ontsluitingen van het Zand van Waubach (Kiezeloölietformatie), waarvoor het een type-lokaliteit van het parastratotype is, en het Grind van Zutendaal;
 - 2) Groeve Bergervenstraat met dekzandformaties evenals Zand en Zandsteen van Waubach;
 - 3) Oude zandkuil bij camping Bergerven, met Zand van Waubach en Grind van Zutendaal;
 - 4) Kleinere natuurlijke ontsluitingen langs de Bergervenweg en de Ketelstraat, met Zand en Zandsteen van Waubach;
- c) Breukreliëf op het interfluvium tussen Bosbeek- en Maasvallei met drie trappen op 55, 70 en 80 m (De Warre, Berg en het eigenlijke Kempisch Plateau) t.g.v. het Feldebiss- en Heerlerheidebreuksysteem:
- 1) Breukrand van De Warre, overeenkomend met de Feldebissbreuk, 10-15 m hoog, te vervolgen langs het Warstraatje. Breukrand van Berg, overeenkomend met de Rotem-Heerlerheidebreuk, ca. 7 m hoog.
 - 2) De breuken worden geaccentueerd door het landgebruik: op de hogere niveaus bevinden zich naaldbossen en op het laagste niveau bevinden zich akkers en weilanden en verspreide bebouwing.
- d) Overwegend bebost en gesloten landschap:
- 1) Naaldhoutbossen met relictten van historisch cultuurland, historisch bos en lineaire relictten (houtwallen);
 - 2) Planmatige aanleg, veelal orthogonaal of waaiervormig percelerings- en wegenpatroon. Door aanwezigheid van reliëf wordt de perceelsstructuur soms onderbroken (vb bij droge dalen);
 - 3) Perceelsrichting hoofdzakelijk dwars op steilrand.
- e) Klein historisch erfgoed:
- 1) Dilsen-Stokkem (Rotem), Brugstraat z/n: kapel van de Weerstand;
 - 2) Maaseik (Neeroeteren), Weerstandersweg z.n., herdenkingsmonument 13 september 1944, Alfonds Liberloo, Louis Linden en Laurent Dillen;
 - 3) Maaseik (Neeroeteren), Weerstandersweg z/n: herdenkingskruis Jozef Strubbe.
- f) Gekend archeologisch erfgoed:
- 1) Verschillende vindplaatsen uit de steentijd, zowel jagers-verzamelaars als neolithicum. De jagers-verzamelaars-sites zijn waarschijnlijk gericht op de steilrand.
 - 2) Merovingische grafsite, gerelateerd aan de flank naar de Maas- en eventueel Bosbeekvallei.
 - 3) IJzertijdsporen en -vondsten net ten zuiden van de ankerplaats.
- g) Wegen en paden
- 1) Staan dwars op steilrand en zijn vaak (licht) hol, veelal gelegen in droge dalen;
 - 2) "Langswegen" onderaan de steilrand;
 - 3) "Dwarswegen bij De Warre: markeren breuklijnen.

3° Bergerven

- a) Ontginningsputten als gevolg van grindwinning
- b) Plaatselijk is de grindlaag nog zichtbaar
- c) Bouwkundig erfgoed:
 - 1) Alleenstaand burgerhuis, Kanaalstraat 11, Dilsen-Stokkem (Rotem), ID71546;

2) Houten kruis, Vaartstraat zn., Dilsen-Stokkem (Rotem), ID71562.

4° De Bosbeekvallei

- a) Redelijk vlakke valleibodem, ca. 400m breed, met centraal de Bosbeek (en de Witbeek). Steile zuidhelling, flauwe noordhelling.
- b) Landgebruik extensief, biologisch zeer waardevol:
 - 1) Westelijke zijde: moerassige bossen met hier en daar houtkanten en bomenrijen.
 - 2) Oostelijke zijde: historisch permanent grasland, soortenrijk, KLE's.
- c) Bebouwing aan de randen van de vallei (vooral noordzijde), in de vallei enkel watermolens:
 - 1) Houbenmolen, voormalige watermolen in 1947 omgebouwd tot woonhuis. Zandstraat 29, Maaseik (Opoeteren), ID72364.
 - 2) Volmolen, watermolen op de Bosbeek, behield de maalinstallatie, Volmolenstraat 10, 11, Maaseik (Opoeteren), ID72358.
 - 3) Leverenmolen, nu enkel molenhuis incl. maalinstallatie bewaard, Ketelstraat 62, Maaseik (Neeroeteren), ID72308.
 - 4) Kleeskesmolen, werkzame houtzaagmolen, Kleeskesmolenweg 20, Maaseik (Neeroeteren), ID72310.
- d) Klein bouwkundig erfgoed:
 - 1) Cassiskapel, Neeroeterenstraat zn., Maaseik (Opoeteren), (ID72347).
- e) Vanaf de flanken zijn zichten op de vallei mogelijk.

5° Zuid-Willemsvaart

- a) Vaart van ca. 40m breed aangelegd begin van de 19de eeuw;
- b) Doorsnijdt het hydrografisch net. Vier tapsluizen, waarvan één in oorspronkelijke staat, die het grachtenstelsel en de beken van kanaalwater voorzien;
- c) Omgeving Eilandje: oude kanaalarm door rechte trekkings 1930, met passerelle, ronde zwaikom, waardevolle oevervegetatie en steile helling naar De Warre;
- d) Twee zwaikommen, een bij het Eilandje, en een 1 km zuidelijker;
- e) Duidelijk begrensde eenheid door dijken aan weerszijden en lineaire beplantingen. Dubbele bomenrij: buitenste rij bestaande uit populieren, binnenste rij afwisselend platanen en bruine beuk. Op verschillende plaatsen aangrenzende moerassige stroken elzenbroekbos;
- f) Wegen aan weerszijden van het kanaal, gaan terug op lijnpaden, nu in gebruik als wandel en fietspad.
- g) Bouwkundig erfgoed:
 - 1) Tweetal bunkers (nr. 37 en 41) uit periode 1935-1937;
 - 2) Passerelle bij het Eilandje;

6° De Wateringen en omgeving

- a) Terrassenlandschap van de Maas:
 - 1) Terras van Eisdien-Lanklaar: laagterras;
 - 2) Terras van Mechelen-aan-de-Maas: laagterras, met talrijke, brede, lichte depressies, teruggaand op oude, in elkaar verstrengelde stroombeddingen in de omgeving van van Elen en Rotem, en een nagenoeg vlak, moerassig reliëf, zonder differentiëring ten noorden;

- 3) Erosieve, maar minder opvallende rand tussen de twee terrasniveau 's, tot ongeveer 2 m hoog;
 - 4) Dekzandruggen tussen de depressies en (parabool)duinen waardoor microreliefs en taluds voorkomen.
- b) Sterk vertakt hydrografisch netwerk van grachten en beken, die ten dele kunstmatig zijn aangelegd en ten dele door oude stroombeddingen van de Maas lopen;
- c) Wateringen van Elen en Neeroeteren, aangelegd in het midden van de 19de eeuw:
- 1) Duidelijk planmatig aangelegd, orthogonaal percelerings- en wegenpatroon, grotendeels aangelegd ten tijde van de wateringen, dat de oudste verbindingen door het gebied (verlengde Kasteeldreef Elen, N757, Dilserbaan) kruist. Soms door de spits toelopende gemeentegrenzen gegroepeerd in driehoekige blokken;
 - 2) Graslanden met historisch gebruik als graas- of hooiweide en microrelief van aan- en afvoergrachten;
 - 3) De wateringen zijn nog vrij intact, vooral in Neeroeteren, alhoewel niet meer functioneel;
 - 4) Afwatering via Losbeek, Zanderbeek ea.;
 - 5) Populierenrijen langs perceelsgrenzen;
- d) Het geheel vormt een gecompartmenteerd landschap, voornamelijk door begroeiing begrenst, rijk aan KLE's. Contrast tussen grootschaligheid van de wateringen en kleinschalige tussenliggende gebieden zoals omgeving Elerheide langs de Zander- en Losbeek.
- e) Boscomplexen:
- 1) Gelegen op duinen en bestaande uit naaldhout, veelal met heiderelicten: Armenbos, Rubensgoed, gemeentebossen van Elen;
 - 2) Vochtige bossen aan De Bek en d'Elser;
- f) Lage bebouwingsdichtheid en aanwezigheid, bouwkundig erfgoed en karakteristieke gebouwen:
- 1) Luikerhuis in de heide incl. hooischaar, Watering 1, Dilsen-Stokkem (Elen), ID71384;
 - 2) Hoeve 'Rubensgoed', Kantonsweg 214, Dilsen-Stokkem (Rotem), ID86075; Omgeving van de hoeve voornamelijk in gebruik als weiland. Bos achter de woning met restanten van begin 20ste eeuwse parkaanleg;
 - 3) Langgestrekte hoeve, Eekhoornlaan 79, Dilsen-Stokkem (Rotem), ID71526;
 - 4) Villa met achterliggende hooischaar, Elerweg 75, Maaseik (Neeroeteren).
- g) Archeologie: geen gekende sites, maar groot potentieel op de hogere delen van het natuurlijke microreliëf.
- h) Onverharde landwegen.

7° De Broeken

- a) Gelegen in een oude meanderbocht van de Maas;
- 1) Open water (ooit turf uit gestoken);
 - 2) Vegetatie langs de oevers: rietland, wilgenstruweel, elzen, berken, ...
 - 3) Depressie van oude meander duidelijk zichtbaar ook waar het onder akker ligt;

- b) Onverhard landweggetje met erlangs een houtkant en enkele oude eikenbomen (vormt hier de zuidelijke grens van de ankerplaats);

8° Omgeving van kasteel Sipernau

- a) Gelegen op het terras van Mechelen aan de Maas, laagterras, met daarin brede, lichte depressies, teruggaand op oude stroombeddingen;
- b) Ontsluitings- en kavelpatroon bepaald door het voorkomen van Maasmeanders enerzijds en door de aanwezigheid van het kasteel en zijn blokvormige perceelspatroon anderzijds.
- c) Sterk vertakt hydrografisch netwerk van grachten en beken, die ten dele kunstmatig zijn aangelegd, ten dele door oude stroombeddingen van de Maas lopen.
- d) Gecompartimenteerd landschap, voornamelijk door begroeiing begrenst, met verschillend landgebruik:
 - 1) Restant historisch bouwland tussen dorp en Sipernau;
 - 2) Van het historisch boscomplex 'Dongt' resteren enkele percelen bos en het drevenpatroon. Overige percelen zijn ontgonnen voor de landbouw, nu veelal weilanden met houtkanten;
 - 3) Overig gebied afwisselend akkers, reliëfrijke graslanden, houtkanten, bospercelen.
- e) Kasteel van Sipernau:
 - 1) Bouwkundig erfgoed: Dilsen-Stokkem (Elen), Sipernau 2-10: kasteel Sipernau en neoromaanse kapel (ID71380); Dilsen-Stokkem (Elen), Sipernau 2: hoeve van het kasteel Sipernau (ID71381);
 - 2) Sobere inrichting van de omgeving van het kasteel. Rechthoekig toegangsplein met centraal een perkje. De toegangsdreef vanuit het zuidwesten, uitkomend op het kasteel en aan weerszijden de dienstgebouwen. Achter het kasteel een open ruimte (tuin) met errond een tot vijver verbreedde omgrachting.
 - 3) De omgeving van het kasteel vertoont een groot potentieel voor archeologische relictten verbonden aan de vroegere geschiedenis ervan.
- f) Klein bouwkundig erfgoed:
 - 1) Dilsen-Stokkem (Elen), Kasteeldreef, Donkelstraat: kruis;
- g) Spoorwegzate, thans in gebruik als fietspad As-Maaseik;
- h) Onverharde (land)wegen.
- i) Archeologie:
 - 1) Verschillende gekende Romeinse vondsten. De aard van de sites is echter weinig gekend.

Art. 3. De aflijning van de ankerplaats op schaal 1/25.000 wordt weergegeven op het plan als bijlage.

Brussel,

03 JULI 2013

Vlaams Minister van Bestuurszaken, Binnenlands Bestuur, Inburgering, Toerisme en
Vlaamse Rand

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Geert Bourgeois', with a horizontal line underneath the name.

Geert BOURGEOIS